

Queer i transnationell förvandling

Engebretsen, Elisabeth L., William F. Schroeder med Hongwei Bao
(red.) *Queer/Tongzhi China: New Perspectives on Research, Activism and
Media Cultures*. NIAS Press 2015 (274 sidor)

”ÄR DU T ELLER P?” Denna fråga ställdes ofta då jag under våren 2008 frekventerade Beijings *lala*-barer. Jag kom att förstå frågan som ett sammanflätande av sexuella praktiker och genusuttryck, där T i princip står för butch, eller kanske snarare *tomboy*, och P för femme, eller möjligen en mer traditionell femininitet. I detta trevande efter begripliga betydelser förstod jag samtidigt att frågan (och dess svar) är långt mer komplex. En europeisk, queer sensibilitet kan ge någon form av ingång, en rudimentär förståelse av situationen, men kommer utan språklig och kulturell fördjupning alltid att sakna skärpedjup.

Det är i just detta spänningsfält – mellan västerländsk queer och det unika, specifikt kinesiska *tongzhi* – som antologin *Queer/Tongzhi China* tar sitt avstamp. Här samlas inte bara forskare, utan även några av de mest tongivande queeraktivisterna i dagens Kina. Kapitlen handlar om allt från urban aktivism, onlinegemenskaper och queer performativitet i film, musik och litteratur, till queer organisering bortom kusternas storstäder och forskning som aktivism. Skribenterna bjuder in till en pågående diskussion om huruvida engelskans ”queer” är användbart i en kinesisk kontext, eller ens översättningsbart, och bidrar med en rad vassa analyser och politiska strategier för att precisera, utmana och transformera en västerländsk queerdiskurs på global export. Boken

blir härigenom ett högaktuellt och viktigt bidrag till ett växande fält av transnationell queerforskning som sätter press på, eller decentrerar euro-amerikansk queerteori och dess globala, universalistiska anspråk.

Redaktörerna visar hur ordet *tongzhi* rymmer en rad dimensioner på tvärs över tidsliga och politiska landskap. Ordet har en lång, komplex historia med tydliga rebelliska förtecken och kom efter bildandet av Folkrepubliken Kina 1949 att beteckna det socialistiska, icke-hierarkiska "kamrat". Dess nuvarande användning, som alltså närmar sig engelskans queer, tog sin början under tidigt 1990-tal genom en ironisk appropriering av aktivister i Hong Kong. *Tongzhi* har idag kvar sina historiska, rebelliska undertoner av revolutionärt motstånd, samtidigt som det länkas till ett sexualpolitiskt landskap där genus och sexualitet förstås i termer av icke-normativitet. Bokens redaktörer frågar sig: Hur ser queerpolitik och queera subjektspositioner ut i det samtida Kina? Vad mer specifikt kan kinesiska kulturella och politiska perspektiv bidra med till diskussioner om global queerhet? Vilka möjliga framtida världar vecklar ut sig genom detta utforskande av queer/*tongzhi*? Texterna navigerar förtjänstfullt mellan motstridiga positioner och argument, men utan att lösa (upp) det som är motsägelsefullt. Bland det mest produktiva med bokens bidrag är hur de inte endast framställer kinesiskt queerliv som något eget, exceptionellt och främmande, utan snarare förmår visa hur dessa liv samtidigt innehåller högst igenkännliga, om än aldrig identiska (ur ett västligt perspektiv) relationer, praktiker och begär.

Homosexualitet i Kina har länge omgetts av en statens tystnad, och många betraktar homosexualitet som västlig dekadens eller en feodal kvarleva, och båda anses lika inkompatibla med ett socialistiskt system. Upptäckten av HIV/AIDS i Kina 1985 satte LHBTQ-frågor i blickbelysning, varför staten började uppmärksamma och erkänna existensen av queera liv. Homosexualitetens avkriminaliserande 1997 bidrog ytterligare till det offentliga samtalet, och med början under sent 1990-tal har nätet blivit det primära mediet såväl för att mötas som för att skapa och sprida queerkultur. Det är viktigt att hålla i minnet att den kinesiska staten inte fungerar som en monolitisk enhet. Det finns myndighetspersoner som främst ser, till exempel, internet som ett redskap för tillväxt,

liksom de som ser det som ett hot mot existerande censursystem. Inte minst har pengaflöden en intressant inverkan på statens kontrollapparat. I övergången till marknadsekonomi följde även en öppning för ”rosa pengar” och kommersialisering av LHBTQ. Dessa rörelser och öppningar till trots har statlig övervakning och konfucianska värderingar kring familj och släktskap alltså fortsatt forma LHBTQ-identiteter på tydliga sätt.

Hongwei Bao diskuterar i sitt kapitel konstruktionen av *tongzhi*-identiteter och queera rum genom digital videoaktivism. Han visar hur queera filmskapare och aktivister skapar en form av motoffentlighet som utmanar dominerande euro-amerikanska förståelser av både queer och det politiska. Det aktivistiska i digitalvideoaktivismen handlar om själva visningstillfället, om filmens innehåll, och hur publiken kommer samman. Bao framhåller hur denna motoffentlighet inte skapas i explicit politiska termer – konfrontation undviks, liksom politiskt känsliga ämnen som rättigheter och demokrati – men att konsekvenserna likväl är djupt politiska. Han föreslår att som kontrast till hur queer tenderar att likställas med synlighet i stället tala om ”queer hörbarhet” [*audibility*], där ljud och ekon riktar om uppmärksamheten: från synlighetens individualism och frågor om representation, till hörbarhetens intersubjektiva, relationella kvaliteter. Han menar att det med hjälp av ljudmetaforer blir möjligt att öppna upp alternativa queerpolitiska världar.

Elisabeth Engebretsens bidrag visar på liknande sätt hur till synes globala queerdiskurser om Pride, synlighet och frigörelse döljer antagonismen om att den queerhet som inte är stolt och synlig med nödvändighet tappar över i dess motsats, en skammens och förtryckets osynlighet. Men i en regim där full offentlig synlighet sällan är möjlig behöver konsekvensen inte vara att stolthet som synlighet inte finns, bara att den antar andra former. Engebretsen föreslår därför begreppet ”situerad synlighet”. Ett exempel är regnbågsfärgade drakar som under Pride-veckan i juni 2013 flögs över provinsiella torg. Ett annat är en ”födelsedagsfest” med tårta på en bakgatubar i Beijing för att fira Stonewallupproret, där barägarna inte sympatiserade men likväl behövde pengarna. Eller som den 17 maj (den internationella antihomofobidagen) 2013 då ett hundra-

tal aktivister för första gången genomförde en publik parad (i Changsha, där Mao Zedong föddes), samtidigt som en flashmob guerilla-dansade Kelly Clarksons "Stronger" i centrala Chengdu.

Ana Huang skriver finstämt om samspelet mellan T och P, och visar hur T kommit att inbegripa inte endast olika former av kvinnlig maskulinitet, utan även en framväxande transidentifierad grupp. Mot bakgrund av jaget som företrädesvis en västerländsk konstruktion betonar hon att T och P inte främst handlar om identitetsuttryck och subjektpositioner, utan snarare om relationer och praktiker. T eller P är något som görs i samspel med andra, något som tar form genom det sociala, ett slags ytspänningsfenomen som formar kroppar och begär. Inte desto mindre saknar jag en fördjupad diskussion av P, av alla de queera, kvinnliga subjekt som helt enkelt inte är T. T nyanseras genom en rad relationella förståelser: allt från flexibel T och fjollig T till "ren" T och järn-T (tänk *stone butch*). P däremot förblir påfallande statisk, (queer) femininitet alltjämt ett problem, eller något ointressant att beforska. Denna frånvaro visar på ett fortsatt behov av transnationella queerstudier med känslighet för hela genusskalan.

JENNY SUNDÉN
SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA